

การถอดบทเรียนเรื่อง เงื่อนไขและกระบวนการที่ก่อให้เกิดคณะทำงานชุมชน ในการพัฒนาชุมชนและครอบครัว ลดปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก

Lesson Learned on Conditions and Processes Leading to the Community Working Groups for Community and Family Development and Reduction of Violence Against Children

ธัญญา รุจิเสถียรทรัพย์

Tanya Rujisatiensap

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Faculty of Social Administration, Thammasat University

Email: tanyarujji@yahoo.com

Received June 2, 2023; Revised June 20, 2023; Accepted June 25, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่ เพื่อถอดบทเรียนเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดคณะทำงานชุมชนในการพัฒนาชุมชนและครอบครัว ลดปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก และเพื่อถอดบทเรียนกระบวนการที่ก่อให้เกิดคณะทำงานชุมชน ในการพัฒนาชุมชนและครอบครัว ลดปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ในการศึกษาได้แก่ ชุมชนนำร่อง 5 ชุมชน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แนวสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และแนวสัมภาษณ์สนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า

1) เงื่อนไขที่ก่อให้เกิดคณะทำงานชุมชน ได้แก่ วิสัยทัศน์ของผู้บริหารหน่วยงานที่ให้ความสำคัญกับการปกป้องคุ้มครองเด็ก การมีผู้ประสานหลักของคณะทำงานชุมชนในแต่ละชุมชน ซึ่งเป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้ความไว้วางใจ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต มุลนิธิยึดหลักการทำงานแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน และคณะทำงานชุมชนมีความทุ่มเทในการจัดกิจกรรม มีใจเปิดกว้างในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ

2) กระบวนการที่ก่อให้เกิดคณะทำงานชุมชน ได้แก่ มุลนิธิมีการชี้แจงและทำความเข้าใจร่วมกันกับคณะทำงานชุมชนต่อเป้าหมายโครงการ วัตถุประสงค์ และแผนการจัดกิจกรรมในทุกครั้งของการประชุมเตรียมความพร้อม มุลนิธิระดมการมีส่วนร่วมจากคณะทำงานชุมชนในทุกขั้นตอนของการจัดกิจกรรม การพัฒนาเอกสารประกอบการจัดกิจกรรมจากการระดมความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่างๆ และการสะท้อนคิดการเรียนรู้ตามสถานการณ์จริงร่วมกันของคณะทำงานชุมชน

คำสำคัญ: คณะทำงานชุมชน; การปกป้องคุ้มครองเด็ก; ชุมชน

Abstract

This article had two main objectives. The first one was to study the lesson learned on the conditions leading to the formation of community working groups in order to develop communities and families and reduce violence against children. It also aimed to study the lessons learned about the processes leading to the formation of community working groups in order to develop communities and families and reduce violence against children. This research is a qualitative study, and the study areas consisted of the following 5 pilot communities: The data collection tools included semi-structured interviews and focus group interviews. The research results were found as follows;

1) The conditions leading to the community working groups included the vision of the executives with a focus on child protection. In addition, there should be the main coordinators of community working groups in each community. Such coordinators must be trusted by the community members and must also be good role models for living. The Foundation has always adhered to the working principle of participation from all sectors whereas the community working groups have devoted themselves on organizing the activities with open mind to learn new things.

2) The processes leading to the community working groups were as follows: The Foundation has clarified and reached the mutual understanding with the community working groups in terms of the project goals, objectives, and activity plans at each preparatory meeting. Furthermore, the Foundation has mobilized the participation from the community working groups at each stage of the activities, developed and prepared the activity-supporting documents from the brainstorming and participation of various parties, and finally reflected the learning based on the real-life situations with the community working groups.

Keywords: Community working group; Child protection; Community

บทนำ

เด็กเป็นช่วงวัยสำคัญในการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ เด็กจึงควรได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม และการดำรงชีวิตเพื่อให้อยู่ในสังคมได้เป็นสุข ในสังคมไทยมีกลไกการคุ้มครองเด็กหลายระดับ ทั้งระดับมหภาค มัชฌิมภาค และระดับปัจเจก กลไกระดับมหภาค ดังเช่น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ที่ให้ความสำคัญกับสิทธิเด็กทั้ง 4

ด้าน ได้แก่ สิทธิที่จะมีชีวิตรอด สิทธิการปกป้องคุ้มครอง สิทธิการพัฒนา และสิทธิที่จะมีส่วนร่วม (Convention on the Rights of the Child, 1989) หรือพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายที่มุ่งให้ความคุ้มครองแก่เด็กทั้งด้านร่างกาย จิตใจ รวมถึงการสงเคราะห์ การคุ้มครองสวัสดิภาพ การพัฒนาและฟื้นฟูทั้งนี้โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ (Child Protection Act, 2003) รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณของภาครัฐในโครงการสวัสดิการสำหรับเด็ก เช่น โครงการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด เป็นต้น กลไกการคุ้มครองเด็ก ระดับปัจเจก เช่น การประเมินพัฒนาการเด็กตามคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) เป็นการประเมินพัฒนาการด้านการเคลื่อนไหว ด้านกล้ามเนื้อมัดเล็กและสติปัญญา ด้านการเข้าใจภาษา ด้านการใช้ภาษา และด้านการช่วยเหลือตนเองและสังคม (Ministry of Public Health, 2017) หรือการจัดแผนฟื้นฟูพัฒนาศักยภาพเด็กเป็นรายบุคคล การพัฒนาศักยภาพของผู้ปกครองหรือผู้ดูแลเด็กในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก เป็นต้น

กลไกการคุ้มครองเด็กระดับมัชฌิมภาค เป็นกลไกระดับกลางที่เชื่อมระดับมหภาคและระดับปัจเจก อีกทั้งเป็นการทำงานในระดับกลุ่ม ครอบครัว องค์กร ชุมชน ดังเช่นการพัฒนาสภาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็ก หรือการจัดตั้งทีมสหวิชาชีพระดับตำบล เพื่อการทำงานคุ้มครองเด็กในชุมชน กลไกระดับมัชฌิมภาคมีความสำคัญในการคุ้มครองเด็กเนื่องจากครอบครัว และชุมชนเป็นสภาวะแวดล้อมที่ใกล้ชิดกับเด็ก ความเสี่ยงของเด็กจากการถูกล่วงละเมิดจากปัจจัยด้านชุมชน เป็นความเสี่ยงประการหนึ่งเนื่องจากบุคคลในชุมชนในฐานะผู้ใกล้ชิดผู้ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองเด็ก อาจกลายเป็นผู้ละเมิดสิทธิเด็กได้ (Roque and Erin, 2010)

ชุมชน ประกอบด้วยสถาบันทางสังคมที่หลากหลาย เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา (โรงเรียน ศูนย์เด็กเล็ก) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพสต.) กลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชน เป็นต้น สถาบันทางสังคมเหล่านี้เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเด็กไม่ทางตรงก็ทางอ้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำในชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน นายกอบต. บุคลากรจาก รพสต. หรือครู เป็นต้น ล้วนเป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความเชื่อมั่น ไว้วางใจและมีส่วนสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับเด็ก (Quigley and Dalaney, 2012)

มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กได้จัดทำโครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนและครอบครัว ลดปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก โดยมีวัตถุประสงค์ประการหนึ่งเพื่อให้เกิดคณะทำงานชุมชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชน ครอบครัว ลดปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก ใน 5 ชุมชนนำร่อง ได้แก่ ชุมชนตำบลบ่อแดง จังหวัดสงขลา ชุมชนตำบลท่าต้อม จังหวัดลำพูน ชุมชนสุวรรณประสิทธิ์ 2 กรุงเทพมหานคร ชุมชนตำบลโคกสง่า จังหวัดขอนแก่น และชุมชนตำบลสันมะค่า จังหวัดเชียงราย ทั้ง 5 ชุมชนนี้ เคยจัดกิจกรรมการปกป้องคุ้มครองเด็กร่วมกับมูลนิธิ การพัฒนาศักยภาพคณะทำงานชุมชนโดยการอบรมและปฏิบัติการจริงผ่านกิจกรรมครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเป็นสุข ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แก่ผู้ปกครอง และเด็กในชุมชน กิจกรรมนี้ประกอบด้วยแผนการจัดกิจกรรมทั้งหมด 5 ครั้ง เดือนละ 1 ครั้ง

จัดต่อเนื่องทุกเดือน การจัดกระบวนการเรียนรู้แต่ละครั้งมีการเตรียมความพร้อมคณะทำงานชุมชน 1 วัน และจัดกิจกรรม 1 วัน ในวันอาทิตย์ จำนวน 4 ครั้ง ส่วนครั้งที่ 5 เป็นกิจกรรมค่ายจัดนอกสถานที่ 2 วัน 1 คืน

การพัฒนาคณะทำงานชุมชน ในฐานะสภาพแวดล้อมหนึ่งของเด็ก และชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องคุ้มครองเด็ก จึงเป็นความท้าทายอย่างยิ่ง เนื่องจากการจัดกิจกรรมลักษณะนี้คณะทำงานชุมชนหลายท่านไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมมาก่อน หรือบางท่านไม่มีความรู้ แต่มีความสนใจในเรื่องการปกป้องคุ้มครองเด็ก การเข้าร่วมในฐานะคณะทำงานชุมชนเพื่อการปกป้องคุ้มครองเด็ก จึงเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับคณะทำงานชุมชนได้เข้ามามีความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ คือไม่ใช้การรวมกลุ่มเพื่อทำงานบุญ ร่วมงานพิธีกรรมต่างๆ ในชุมชน แต่เป็นการจัดกิจกรรมพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นเรื่องการคุ้มครองเด็กในชุมชน

งานวิจัยนี้ดำเนินการในช่วงเดือนมีนาคม 2562 – ธันวาคม 2565 (เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 จึงทำให้งดจัดกิจกรรมในบางช่วงเวลา) ผู้วิจัยจึงมีความสนใจถอดบทเรียนเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดคณะทำงานชุมชน และกระบวนการที่ก่อให้เกิดคณะทำงานชุมชน ในการพัฒนาชุมชนและครอบครัว ลดปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก ประโยชน์ที่ได้รับจะทำให้ทราบถึงเงื่อนไขและกระบวนการที่ก่อให้เกิดคณะทำงานชุมชน ซึ่งหลายพื้นที่ไม่มีบริการหรือหน่วยงานด้านการคุ้มครองเด็กเป็นระบบอย่างชัดเจน และสามารถพัฒนาเป็นต้นแบบระบบการปกป้องคุ้มครองในชุมชน โดยเฉพาะในชุมชนพื้นที่ห่างไกล หรือชุมชนแออัดในเมือง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อถอดบทเรียนเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดคณะทำงานชุมชน ในการพัฒนาชุมชนและครอบครัว ลดปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก
2. เพื่อถอดบทเรียนกระบวนการที่ก่อให้เกิดคณะทำงานชุมชน ในการพัฒนาชุมชนและครอบครัว ลดปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก

การทบทวนวรรณกรรม

1. **อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก** (Convention on the Rights of the Child) เป็นสิทธิสากล (Universal Rights) และเป็นสิทธิเด็ดขาด (Absolute Rights) ที่จะต้องได้รับรองและคุ้มครองตามพันธกรณีระหว่างประเทศ และเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน (Human Rights) ที่องค์การสหประชาชาติได้ประกาศรับรองตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 (Convention on the Rights of the Child, 1989) หลักการสำคัญ ได้แก่ การไม่เลือกปฏิบัติและคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ การจัดบริการสำหรับเด็กโดยไม่เลือกปฏิบัติทั้งด้านเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ สังคม ทรัพย์สิน ความทุพพลภาพ

การเกิดหรือสถานะอื่น ๆ (ข้อที่ 1) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กดังกล่าว สะท้อนถึงการที่รัฐไทยให้ความสำคัญและสนับสนุนการพัฒนาเด็กทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ สิทธิในการอยู่รอด สิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครอง สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา และสิทธิในการมีส่วนร่วม (Convention on the Rights of the Child, 1989) สำหรับประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกตามอนุสัญญาดังกล่าว และเป็นแนวทางในการพัฒนากฎหมายใช้บังคับภายในประเทศไทย ได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546

2. พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 เป็นกฎหมายที่มุ่งให้ความคุ้มครองแก่เด็กทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ รวมถึงการสงเคราะห์ การคุ้มครองสวัสดิภาพ การพัฒนา และฟื้นฟู ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงเด็กเป็นสำคัญ กฎหมายนี้ได้กำหนดบทบาทของบริบทแวดล้อมเด็กทั้ง ผู้ปกครอง ชุมชนในการปกป้องคุ้มครองเด็ก ดังเช่น บทบาทของชุมชน ในมาตรา 29 ที่ได้ระบุว่า ผู้ใดพบเห็นเด็กตกอยู่ในสภาพจำต้องได้รับการสงเคราะห์ หรือคุ้มครองสวัสดิภาพจะต้องให้การช่วยเหลือเบื้องต้น และแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจหรือผู้มีหน้าที่คุ้มครองสวัสดิภาพเด็กตามมาตรา 24 โดยมี ชักช้า แพทย์ พยาบาล นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่รับตัวเด็กไว้รักษาพยาบาล ครูอาจารย์ หรือนายจ้าง ซึ่งมีหน้าที่ดูแลเด็กที่เป็นศิษย์หรือลูกจ้าง จะต้องรายงานให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้มีหน้าที่คุ้มครองสวัสดิภาพเด็กตามมาตรา 24 หรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจทราบโดยมิชักช้า หากเป็นที่ปรากฏชัดหรือน่าสงสัยว่าเด็กถูกทารุณกรรม หรือเจ็บป่วยเนื่องจากการเลี้ยงดูโดยมิชอบ บทบาทของผู้ปกครองในการคุ้มครองเด็ก ดังมาตรา 23 ต้องให้อุปการะเลี้ยงดูอบรมสั่งสอน และพัฒนาเด็กที่อยู่ในความปกครองของตนตามสมควรแก่ชนบทรณนิยมประเพณีและวัฒนธรรมแห่งท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำตามที่กำหนดในกฎกระทรวง และต้องคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่อยู่ในการดูแลปกครองของตน มิให้ตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเป็นอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ (Child Protection Act, 2003)

3. ความสำคัญของกลไกการคุ้มครองเด็กในชุมชน และคณะทำงานชุมชน

3.1 ความสำคัญของกลไกการคุ้มครองเด็กในชุมชน

Save the Children (2008) เป็นองค์กรระหว่างประเทศทำงานด้านการปกป้องคุ้มครองเด็ก ได้ทำการศึกษากลไกการคุ้มครองเด็กโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ในหลายภูมิภาคทั่วโลก ในการถอดบทเรียนนี้ได้ใช้งานการศึกษาของ Save the Children (2008) ซึ่งได้เสนอกลไกการคุ้มครองเด็กในชุมชน เป็นแนวทางในการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

กลไกการคุ้มครองเด็กโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community Based Child Protection Mechanisms) (CBCPMs) หมายถึง เครือข่ายหรือการรวมตัวกันของปัจเจกในระดับชุมชน โดยร่วมมือกันทำงานบนเป้าหมายของการคุ้มครองเด็ก เพื่อให้เด็กได้รับความคุ้มครองจากความเสี่ยงในทุกรูปแบบ และในทุกพื้นที่ องค์ประกอบของคณะทำงานชุมชนเพื่อการคุ้มครองเด็กนี้เป็นการรวมตัวกันของทุกคนในพื้นที่

หรือการสนับสนุนและเริ่มจากบุคคลภายนอก โครงสร้างและหน้าที่ของกลไกจึงมีทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ (Save the Children, 2008)

นอกจากนี้ ชุมชนเป็นบริบทที่แวดล้อมเด็กในการดำเนินชีวิตประจำวัน และเป็นพื้นที่ที่เด็กเกิดและเติบโต คนในชุมชนจึงเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับเด็กที่สุด และเป็นกลุ่มที่เด็กติดต่อกฎสัมผัสกันด้วยมากที่สุด การทำงานปกป้องคุ้มครองเด็ก ครอบครัวกลุ่มเด็กที่หลากหลายไปตามบริบทสภาพแวดล้อม ดังเช่นชุมชนในพื้นที่ห่างไกล หรือในชนบท หรือชุมชนแออัดในเมือง หรือเด็กเคลื่อนย้าย ซึ่งมีข้อจำกัดในการเข้าถึงสวัสดิการเด็ก อันเนื่องมาจากความขัดสนทางเศรษฐกิจ หรือกรณีเด็กเคลื่อนย้ายมีความเสี่ยงที่เกิดจากการพลัดหลงจากผู้ปกครอง เป็นต้น

สถานการณ์ปัจจุบันพบว่า พ่อ แม่ ผู้ปกครอง หรือครอบครัวของเด็กบางครอบครัว มีความลังเลในการติดต่อประสานกับหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากความไม่รู้หนังสือของผู้ปกครอง ภาวะความเครียดของผู้ปกครองเนื่องจากมีคนในครอบครัวต้องคดี หรือความยากจน ทำให้ผู้ปกครองปล่อยปละละเลยเด็ก อันส่งผลทำให้เด็กไม่ได้รับบริการตามสิทธิเด็กขั้นพื้นฐาน เช่น สิทธิการเข้าเรียน การได้รับวัคซีน เป็นต้น หรือบางครอบครัวมีสถานภาพการเข้าเมืองผิดกฎหมายจึงมีความกังวลในการติดต่อกับหน่วยงานของภาครัฐ ดังนั้นชุมชนจึงเป็นหน่วยทางสังคมในการให้คำแนะนำและจัดสวัสดิการสำหรับเด็กและครอบครัว (National Statistical Office & Unicef, 2020)

ชุมชนยังมีความเข้าใจปัญหา บริบทสภาพแวดล้อมและความเชื่อทางวัฒนธรรมของแต่ละครอบครัว หากคนในชุมชนมีความตระหนักในประเด็นการปกป้องคุ้มครองเด็ก จะทำให้เกิดพัฒนาแนวทางการแก้ไขปัญหา การป้องกันการละเมิดสิทธิเด็ก ที่มีความสอดคล้องกับความเชื่อของครอบครัวและชุมชน และเป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับและร่วมมือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี โดยแนวทางดังกล่าวอยู่บนหลักการเคารพสิทธิเด็ก และหลักการยึดประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ

3.2 ความหมายและบทบาทหน้าที่ของคณะทำงานชุมชนคุ้มครองเด็ก (Community-based child protection groups)

คณะทำงานชุมชนคุ้มครองเด็ก (Community-based child protection groups) หมายถึง กลุ่มของคนในชุมชน บางครั้งเป็นอาสาสมัคร มีเป้าหมายเพื่อการปกป้องและพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กในหมู่บ้าน เมือง เพื่อนบ้านและชุมชนใกล้เคียง เครือข่ายทางสังคมที่ประกอบด้วยบุคคล หรือตัวแสดง (Actor) ที่มีความสัมพันธ์ (Relation) ซึ่งกันและกัน ตามบทบาทหน้าที่ที่แต่ละคนหรือคู่/กลุ่มความสัมพันธ์ที่มีอยู่ ซึ่งแต่ละคนไม่ได้มีเพียงบทบาทเดียว หากแต่มีหลายบทบาทที่ต้องสวมในชีวิตประจำวัน รวมถึงเป็นความสัมพันธ์และการแสดงบทบาทตามบทบาทที่สังคมคาดหวังหรือบางกรณีเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ (Save the Children, 2009)

เป้าหมายสำคัญของคณะกรรมการชุมชนคุ้มครองเด็ก คือการเพิ่มความตระหนักให้เกิดขึ้นในกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชน ที่มีต่อเรื่องการปกป้องคุ้มครองเด็ก เช่นกรณีของคณะกรรมการชุมชนคุ้มครองเด็กในชุมชนหนึ่ง ของประเทศพม่า พบว่า กลุ่มได้มีการริเริ่มพูดถึงความรับผิดชอบต่อเด็ก ได้นำกรณีการเข้าเรียนของเด็กมาพูดคุย ซึ่งสมาชิกกลุ่มได้สะท้อนว่าก่อนหน้านี้ไม่เคยคิดว่าเป็นเรื่องสิทธิเด็ก แต่เมื่อมีการพูดคุยกันแล้วทำให้เรื่องนี้กลายเป็นประเด็นสาธารณะที่ผู้เกี่ยวข้องต้องมีความตระหนัก และมีความรับผิดชอบร่วมกันในกลุ่มคณะกรรมการชุมชน

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ส่งผลให้สามารถเข้าถึงปัญหาได้ระดับลึก และเพิ่มความตระหนักในชุมชน การเสริมพลังให้กับกลุ่มในชุมชนมีผลอย่างสูงต่อปฏิบัติการเปลี่ยนแปลง รวมถึงการสร้างและพัฒนากลไกระบบการป้องกันต่างๆ ในชุมชน ดังเช่น ในประเทศแอฟริกาตะวันตก กลุ่มการปกป้องคุ้มครองระดับท้องถิ่น ได้ช่วยกันทำงานเพื่อค้นหาแนวทางการป้องกันปัญหา หรือการทำงานกับเด็กกลุ่มเสี่ยง แทนที่เป็นการทำงานแก้ไขปัญหาให้กับเด็ก เป็นต้น

โครงสร้างของคณะกรรมการชุมชน จึงเป็นการรวมกลุ่มของประชาชนที่ต้องการพัฒนา ปรับปรุงปกป้องความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กในหมู่บ้าน ชุมชน หรือในพื้นที่ชั่วคราว เช่น ชุมชนผู้อพยพ เป็นต้น ขนาดของกลุ่มจะอยู่ประมาณ 8-20 คน และประเด็นความสนใจจะมีความหลากหลายไปตามความสนใจของสมาชิกกลุ่ม (Save the Children, 2009)

สถานภาพและทักษะของสมาชิกกลุ่มมีความจำเป็นเช่นเดียวกัน สมาชิกบางคนในกลุ่มเคยได้รับการอบรมด้านการคุ้มครองเด็กมาก่อน หรือบางคนไม่เคย แต่มีความสนใจในประเด็นด้านการคุ้มครองเด็ก คณะทำงานหรือสมาชิกจึงมีหลากหลาย

การจัดตั้งกลุ่ม มีหลากหลาย เช่นจัดตั้งโดยองค์กรพัฒนาเอกชน หรือบางชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มเกี่ยวกับประเด็นด้านสังคมและได้มีการเพิ่มประเด็นด้านการคุ้มครองเด็ก ระดับของการสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ จึงหลากหลาย และแปรเปลี่ยนไปตามบริบทและเครือข่าย เช่น บางกลุ่มได้รับการสนับสนุนในรูปของสิ่งของ เช่น เสื้อผ้า ข้าวสาร เงิน แต่การสนับสนุนที่สำคัญคือ การอบรมและการเพิ่มศักยภาพให้กับคณะกรรมการชุมชน

กล่าวโดยสรุป คณะทำงานชุมชนในการปกป้องคุ้มครองเด็กมีโครงสร้างได้ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีบทบาทหน้าที่ที่หลากหลายเช่น เป็นวิทยากรในกิจกรรม การประสานกลุ่ม/เครือข่ายผู้ปกครอง การขับเคลื่อนกลุ่มคณะกรรมการมีได้ทั้งการจัดตั้งกันเองจากผู้สนใจในชุมชน หรือเป็นการจัดตั้งจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มจากคนที่มีความสนใจในประเด็นเดียวกัน กระบวนการพัฒนาคณะทำงานชุมชนยึดหลักการปกป้องคุ้มครองสิทธิเด็ก และประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามกลไกการคุ้มครองเด็กในชุมชน ที่พัฒนาโดยหน่วยงาน Save the children (2009) มีรายละเอียดดังนี้

การวิเคราะห์เงื่อนไขที่ก่อให้เกิดคณะทำงานชุมชนในการพัฒนาศักยภาพชุมชนและครอบครัวลดปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก ได้แก่

โครงสร้างคณะทำงานชุมชน องค์ประกอบของสมาชิก เช่น ตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา คณะกรรมการชุมชน หรือผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเด็กในชุมชน โครงสร้างดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการก่อตั้งและขับเคลื่อนการทำงานของคณะทำงานชุมชน

บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของคณะทำงานชุมชน คณะทำงานชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนจึงควรเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือและได้รับความไว้วางใจจากชุมชน เป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการปกป้องสิทธิเด็ก ทำลายต่ออันตรายหรือแนวปฏิบัติที่เคยชินในชุมชนซึ่งอาจส่งผลต่อการละเมิดสิทธิเด็ก รวมถึงการทำหน้าที่ในฐานะตาข่ายรองรับเพื่อการปกป้องคุ้มครองเด็กโดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีจำเป็นต้องเฝ้าระวังต่อสถานการณ์การปกป้องคุ้มครองเด็ก

บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบขององค์กรที่ให้การสนับสนุน องค์กรให้การสนับสนุนมีบทบาทสำคัญเชิงมหภาคทั้งในฐานะการสนับสนุนงบประมาณ หรือเชิงปฏิบัติในฐานะการหนุนเสริมให้เกิดการจัดตั้งกลุ่ม การสนับสนุนให้กลุ่มเกิดความต่อเนื่อง เป็นผู้ประสานดำเนินการจัดกิจกรรมกลุ่มร่วมกับคณะทำงานชุมชน ซึ่งสามารถมีบทบาทตั้งแต่การวิเคราะห์ศักยภาพของคณะทำงานชุมชน การสนับสนุนให้คณะทำงานชุมชนอภิปรายในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องคุ้มครองเด็ก การร่วมระดมกลุ่มเป้าหมายในการอบรม รูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสม การสนับสนุนการพัฒนาเครือข่ายกับองค์กรภาครัฐทั้งในระดับตำบล จังหวัด และระดับชาติ

การวิเคราะห์กระบวนการที่ก่อให้เกิดคณะทำงานชุมชนในการพัฒนาศักยภาพชุมชนและครอบครัวลดปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก ได้แก่กระบวนการเสริมศักยภาพ ที่ดำเนินการโดยมูลนิธิเพื่อสร้างความเข้าใจในบทบาทการคุ้มครองเด็กให้กับคณะทำงานชุมชน โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ศักยภาพ ความรู้ และความสนใจของคณะทำงานชุมชนในประเด็นด้านการคุ้มครองเด็ก รวมทั้งด้านจุดแข็ง จุดควรพัฒนาของคณะทำงานชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการเสริมศักยภาพในหลายรูปแบบ เช่นการอบรมความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาการปกป้องคุ้มครองเด็ก การสนทนาเพื่อให้คณะทำงานชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้ เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยถอดบทเรียนเรื่อง เงื่อนไขและกระบวนการที่ก่อให้เกิดคณะทำงานชุมชนในการพัฒนาชุมชนและครอบครัว ลดปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก ได้รับการสนับสนุนจาก มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก และ องค์การ Partage ประเทศฝรั่งเศส

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ดังนี้

1) การศึกษาในเชิงเอกสาร หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสาร แสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังนี้

(1) กลไกระดับมหภาคในการปกป้องคุ้มครองเด็ก ได้แก่ พันธสัญญาที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องคุ้มครองเด็กในระดับนานาชาติ และกฎหมายในประเทศไทยที่สะท้อนถึงบทบาทของผู้ปกครอง ชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องคุ้มครองเด็ก

(2) กลไกเครือข่ายการคุ้มครองเด็กในชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้าง บทบาทหน้าที่ คณะทำงานชุมชน รวมถึงบทบาทขององค์กรภายนอกที่เข้ามาสนับสนุนการจัดตั้งคณะทำงานชุมชน และการเสริมศักยภาพคณะทำงานชุมชน

2) การศึกษาในภาคสนาม (Field Study)

พื้นที่ในการศึกษา ได้แก่ ชุมชนนาร่อง 5 ชุมชน ดังนี้ ชุมชนตำบลบ่อแดง จังหวัดสงขลา ชุมชนตำบลท่าตุ้ม จังหวัดลำพูน ชุมชนสุวรรณประสิทธิ์ 2 กรุงเทพมหานคร ชุมชนตำบลโคกสง่า จังหวัดขอนแก่น และชุมชนตำบลสันมะค่า จังหวัดเชียงราย

3) การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก

(1) ผู้ให้ข้อมูลหลัก ในการสัมภาษณ์รายบุคคล ดำเนินการโดยใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling Technique) โดยขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่อาสาสมัครของมูลนิธิซึ่งทำงานร่วมกับชุมชนนาร่องมานาน ทราบว่าในแต่ละชุมชนคณะทำงานชุมชนท่านใดมีบทบาทหลักในฐานะผู้ประสานงาน หรือผู้ให้ข้อมูลที่มีผู้มีอำนาจตัดสินใจในกิจกรรม หรือออกแบบกิจกรรม จากนั้นเมื่อได้รายชื่อแล้วจะดำเนินการสัมภาษณ์ และในระหว่างสัมภาษณ์หากมีประเด็นใดเพิ่มเติมจะขอให้จากบุคคลที่สัมภาษณ์แนะนำคณะทำงานชุมชนท่านอื่นๆ ต่อไป การสัมภาษณ์ชุมชนละ 5 คน รวม 25 คน ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ประสานงานคณะทำงานในชุมชน ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ในบางชุมชน) และตัวแทนคนในชุมชน

(2) ผู้ให้ข้อมูลหลักสำหรับการสนทนากลุ่ม ผู้เข้าร่วมได้แก่คณะทำงานชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้ง ซึ่งแต่ละชุมชนจะจัดสนทนากลุ่ม 4 ครั้ง รวมทั้งหมด 20 ครั้ง จำนวนสมาชิกที่ร่วมสนทนากลุ่มได้แก่ เจ้าหน้าที่มูลนิธิ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนชุมชน ผู้นำชุมชนท้องถิ่น ผู้แทนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผู้แทนจากคนในชุมชน คณะครูใน

โรงเรียน จำนวนของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มจะแปรเปลี่ยนไปตามภารกิจของแต่ละท่านในแต่ละครั้งที่จัดกิจกรรม จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมสนทนากลุ่มจะอยู่ที่ 10-15 คนในแต่ละชุมชน

4) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แนวสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแนวการสนทนากลุ่ม โดยนำเครื่องมือทั้ง 2 ชุด ไปขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน ด้านการพัฒนาเด็ก เยาวชนและครอบครัว และด้านการจัดการเรียนรู้ โดยจัดประชุมกับผู้เชี่ยวชาญ เพื่ออภิปรายให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อแนวคำถามทั้ง 2 ฉบับ จากนั้นผู้วิจัยได้นำเครื่องมือดังกล่าวไปปรับให้ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน

5) การเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะนัดหมาย และส่งแนวคำถามให้ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ศึกษาก่อนล่วงหน้า การสัมภาษณ์ใช้ระยะเวลาประมาณ 45 นาทีต่อคน สำหรับการประชุมกลุ่มย่อยจะมีการสนทนากลุ่มภายหลังจากการสิ้นสุดกิจกรรม ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มจะเป็นคณะทำงานชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนั้นๆ

6) การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาถอดเทป นำข้อมูล (Data) มาแยกเป็นมโนทัศน์ (Concept) จากนั้นนำมาจัดหมวดหมู่ (Categories) และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เป็นผลการศึกษา (Glaser, 2005)

7) การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย นำเสนอใน 3 หัวข้อ ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของชุมชนนาร่องในการถอดบทเรียน 2) เงื่อนไขที่ก่อให้เกิดคณะทำงานชุมชนในการพัฒนาชุมชนและครอบครัว ลดปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก และ 3) กระบวนการที่ก่อให้เกิดคณะทำงานชุมชนในการพัฒนาชุมชนและครอบครัว ลดปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1. ผลการวิจัยพบว่า

1. ข้อมูลทั่วไปของชุมชนนาร่องในการถอดบทเรียน

ชุมชนนาร่อง 5 ชุมชน ซึ่งครอบคลุมทุกภูมิภาค คือ ภาคใต้ ได้แก่ ชุมชนตำบลบ่อแดง จังหวัดสงขลา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ชุมชนตำบลโคกสง่า จังหวัดขอนแก่น ภาคเหนือ ได้แก่ ชุมชนตำบลท่าตม จังหวัดลำพูน และชุมชนตำบลสันมะค่า จังหวัดเชียงราย ภาคกลาง ได้แก่ ชุมชนสุวรรณประสิทธิ์ 2 กรุงเทพมหานคร

พื้นที่ศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทั้ง 4 ชุมชน ได้แก่ โรงเรียนในชุมชน สำหรับชุมชนสุวรรณประสิทธิ์ 2 ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็กในชุมชน ในทุกชุมชนจะมีครูในโรงเรียน หรือศูนย์เด็กเล็กทำหน้าที่ประสานระหว่างชุมชนกับมูลนิธิ และครูทำหน้าที่ในการประสานคณะทำงานในชุมชน

บริบททั่วไปของชุมชนนาร่องทั้ง 4 ชุมชน จะเป็นชุมชนชนบท ผู้ปกครองที่ร่วมกิจกรรมเป็นคนในพื้นที่ มีอาชีพรับจ้างทางการเกษตร หรือประกอบอาชีพค้าขายภายในชุมชน สำหรับชุมชนสุวรรณ

ประสิทธิ์ 2 เป็นชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร ผู้ปกครองที่ร่วมกิจกรรมเป็นคนอพยพจากจังหวัดอื่น และอยู่ร่วมกันมานานคนในชุมชนจึงรู้จักกันเป็นอย่างดี ผู้ปกครองมีอาชีพรับจ้าง ฐานะค่อนข้างยากจน

โครงสร้างคณะกรรมการชุมชนนารอง ทั้ง 5 ชุมชน มาจากหลายภาคส่วน ได้แก่ คณะครูจากโรงเรียนที่ตั้งในชุมชน หน่วยงานภายในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำหรือตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพสต.) คณะครูจากศูนย์เด็กเล็ก ผู้แทนจากสำนักเขต สถานีตำรวจ เป็นต้น คณะทำงานชุมชนในแต่ละภาคส่วนมีส่วนร่วมหลายบทบาท เช่น การเป็นวิทยากรหลักในกิจกรรม วิทยากรผู้ช่วย ฝ่ายอำนวยความสะดวกสถานที่ ฝ่ายรับลงทะเบียน ฝ่ายประชาสัมพันธ์กิจกรรมไปยังกลุ่มเป้าหมาย การรับสมัครกลุ่มเป้าหมาย หรือการติดตามให้กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

2. เงื่อนไขที่ก่อให้เกิดคณะกรรมการชุมชน ในการพัฒนาศักยภาพชุมชนและครอบครัว มีผลการศึกษา ดังนี้

2.1 วิสัยทัศน์ของผู้บริหารหน่วยงาน และคณะกรรมการชุมชนที่ให้ความสนใจกับการปกป้องคุ้มครองเด็ก

วิสัยทัศน์ของผู้บริหาร และนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องคุ้มครองเด็ก มีส่วนสำคัญต่อการสนับสนุนบุคลากรในหน่วยงานให้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการชุมชนอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งยังให้การสนับสนุนอาคารสถานที่จัดกิจกรรม และร่วมสนับสนุนงบประมาณ ดังเช่น ชุมชนตำบลสันมะค่า จังหวัดเชียงราย ผู้บริหารของหน่วยงานได้ระบุแผนงานการปกป้องคุ้มครองเด็กในแผนของหน่วยงาน และได้กำหนดงบประมาณแต่ละโครงการไว้ อีกทั้งหน่วยงานมีการจัดระบบบุคลากรในการทำงานคุ้มครองเด็ก โดยให้แต่ละฝ่ายส่งตัวแทนเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อจะได้ทราบเป้าหมาย รูปแบบกิจกรรม เช่น การที่เจ้าหน้าที่กองคลังต้องเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อทราบการตั้งงบประมาณของโครงการ ให้คำแนะนำการตั้งงบประมาณให้ถูกต้องตามระเบียบ และสอดคล้องกับกิจกรรม การมีวิสัยทัศน์ และนโยบายของหน่วยงานที่ชัดเจน ทำให้คณะกรรมการชุมชนมาจากหลายฝ่าย หลายวิชาชีพ ซึ่งมีผลทำให้คณะกรรมการชุมชนได้ทราบและตระหนักถึงความสำคัญของการทำงานปกป้องคุ้มครองเด็ก และร่วมขับเคลื่อนงานในระดับชุมชน

ผู้บริหารหน่วยงาน และคณะกรรมการชุมชน ในระดับอาวุโส เช่น ผู้นำชุมชน นายก อบต. ผู้บริหารสถานศึกษา ได้ร่วมกิจกรรมที่แสดงถึงความมุ่งมั่นในความสำเร็จของงานด้วยความเสียสละ เป้าหมายหลักไม่ใช่ค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงิน แต่เป็นค่าตอบแทนที่ได้เห็นคุณภาพชีวิตของเด็กและชุมชนดีขึ้น ผู้บริหารได้ชี้ให้เห็นว่า การที่คุณภาพชีวิตของเด็กและชุมชนดีขึ้นมีผลดีต่อการทำงานประจำอย่างไร เช่น สำหรับครูในโรงเรียน จะทำให้เข้าใจพฤติกรรมของเด็กมากขึ้น รู้จักกับผู้ปกครองของเด็ก ทำให้เกิดความไว้วางใจระหว่างผู้ปกครองและครู ส่งผลให้ผู้ปกครองเข้ามาขอคำปรึกษา หรือมีส่วนร่วมในการดูแลเด็กมากขึ้น เช่น การติดตามการบ้าน หรือเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กับโรงเรียน เป็นต้น

ผู้บริหารและคณะทำงานชุมชนหลายท่านจบการศึกษาระดับสูง มีตำแหน่งในการงานอาชีพ แต่ไม่ได้มองกลุ่มเป้าหมาย (ผู้ปกครอง) ว่ามีศักยภาพน้อยกว่าตนจึงต้องได้รับการพัฒนา แต่เป็นการมองกลุ่มเป้าหมายมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ (Active people) ซึ่งทัศนคติดังกล่าวมีส่วนสำคัญสำหรับคณะทำงานชุมชนในการปฏิสัมพันธ์กับผู้ร่วมกิจกรรม เช่นการพัฒนาสื่อที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย และคณะทำงานชุมชนยังได้กระตุ้นให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการออกแบบสื่อประกอบการจัดกิจกรรม

2.2 การมีผู้ประสานหลักของคณะทำงานในแต่ละชุมชน ทำหน้าที่ประสานระหว่างมูลนิธิเครือข่ายคณะทำงานชุมชน และกลุ่มเป้าหมายในการร่วมกิจกรรม รวมทั้งผู้ประสานหลักเป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความชื่นชม และไว้วางใจ จึงทำให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นคณะทำงานชุมชนและร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

ผู้ประสานหลักของคณะทำงานในแต่ละชุมชน เป็นบุคคลที่มีใจอาสาสมัคร มีใจกว้าง เป็นผู้ที่มีความประพฤติดี ทั้งการแสดงออกทางกาย และการสื่อสารทางวาจา เป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิต และเป็นที่เคารพและไว้วางใจของคณะทำงานชุมชน เด็กและครอบครัว นอกจากนี้ผู้ประสานงานหลักของชุมชนเป็นบุคคลที่ทำงานร่วมกับหน่วยงานภายนอกอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีเครือข่ายการประสานงานด้านการปกป้องคุ้มครองเด็ก

นอกจากนี้ผู้ประสานงานหลักยังทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้กับคนในชุมชน รับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย และรวบรวมความคิดเห็นเข้าสู่ที่ประชุมคณะทำงานชุมชน เพื่อระดมความคิดเห็นต่อแนวทางในการปรับปรุงกิจกรรม ผู้ประสานหลักของคณะทำงานในแต่ละชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยง ประสานภาคีต่างๆ ทั้งคณะทำงานชุมชน ผู้ปกครองและเด็กเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

2.3 มูลนิธิยึดหลักการทำงานแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

มูลนิธิในฐานะหน่วยงานที่ริเริ่มโครงการ และสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมได้เปิดโอกาสให้คณะทำงานชุมชน ผู้ปกครอง เด็ก ได้แสดงความคิดเห็นอย่างต่อเนื่อง โดยใช้เทคนิคหลายรูปแบบเพื่อสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น อีกทั้งมูลนิธิยังทำหน้าที่ประสานส่งต่อบทเรียนรู้ออกของแต่ละชุมชน เพื่อให้คณะทำงานชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ พร้อมทั้งมีการนำข้อเสนอแนะจากคณะทำงานชุมชน ผู้ปกครอง เด็ก มาปรับการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทแต่ละชุมชน เช่น การปรับเปลี่ยนแบบการประชุมเตรียมความพร้อม เดิมการประชุมเตรียมความพร้อมจะใช้ครึ่งวันเช้าของวันเสาร์ และวันอาทิตย์จัดกิจกรรม ซึ่งได้รับข้อเสนอแนะจากชุมชนที่จัดก่อนหน้าว่าเวลาในการเตรียมความพร้อมของคณะทำงานชุมชน ทั้งเรื่องการทำความเข้าใจเนื้อหา การคิดรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับประสบการณ์ของคณะทำงาน

ชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย มีเวลาค่อนข้างน้อย จึงทำให้การจัดกิจกรรมเป็นการอ่านเนื้อหาตามที่ได้รับมอบหมาย

การนำข้อเสนอแนะดังกล่าวมาปรับปรุงแบบการเตรียมความพร้อม โดยการวิเคราะห์บริบทของแต่ละชุมชน ทำให้มีการปรับการเตรียมความพร้อมในแต่ละชุมชนต่างกัน เช่น ชุมชนตำบลท่าตุ้ม จังหวัดลำพูน ได้มีการปรับโดยการจัดส่งเอกสารประกอบการประชุมให้คณะทำงานชุมชนได้ศึกษาล่วงหน้าอย่างน้อย 3 วัน ก่อนการประชุมในพื้นที่ ทำให้คณะทำงานชุมชนได้มีการศึกษาเอกสารเป้าหมายของแต่ละกิจกรรม เมื่อถึงวันประชุมเตรียมงานได้มีการขอความคิดเห็น ทั้งพูดคุยเพื่อตรวจทานความเข้าใจในกิจกรรม หรือการปรับสื่อประกอบการจัดกิจกรรม หรือชุมชนตำบลโคกสง่า จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นชุมชนที่ได้เว้นช่วงการจัดกิจกรรมเนื่องจากสถานการณ์โควิด คณะทำงานชุมชนมีความคุ้นเคยกับการประชุมในระบบออนไลน์ คณะทำงานชุมชนจึงเห็นว่าการจัดประชุมเตรียมความพร้อมล่วงหน้า 1 สัปดาห์ ทำให้คณะทำงานชุมชนมีความมั่นใจ และปรับปรุงแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายได้ยิ่งขึ้น เป็นต้น

2.4 การวิเคราะห์ศักยภาพคณะทำงานชุมชน ทั้งด้านทุนความรู้ ประสบการณ์ด้านการปกป้องคุ้มครองเด็ก ทำให้มูลนิธิได้ออกแบบรูปแบบ สื่อประกอบการอบรมที่สอดคล้องกับศักยภาพของคณะทำงานชุมชน และส่งผลให้คณะทำงานชุมชนเกิดความมั่นใจ รู้สึกว่าตนเองได้รับการยอมรับจากชุมชน

เนื่องจากคณะทำงานชุมชน มาจากหลายหน่วยงานได้แก่ ผู้แทนจาก รพสต. ผู้แทนชุมชน ครู ผู้แทนจาก อบต. เป็นต้น การวิเคราะห์ศักยภาพคณะทำงานชุมชนทั้งด้านความรู้ และประสบการณ์ด้านการปกป้องคุ้มครองเด็ก มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังเช่น คณะทำงานชุมชน ที่มีครูทำหน้าที่เป็นวิทยากรหลัก ครูบางท่านมีประสบการณ์ในการอบรมเกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองเด็ก บางท่านไม่เคยอบรมแต่เคยใช้สื่อประกอบการจัดกิจกรรมในการสอนที่คล้ายกับสื่อในโครงการนี้ ซึ่งการที่มูลนิธิมีการวิเคราะห์ศักยภาพของคณะทำงานชุมชน พร้อมทั้งเชื่อมโยงความรู้ ทักษะ ที่คณะทำงานชุมชนมีอยู่เดิมกับเป้าหมายในกิจกรรมครอบคลุมรอบด้าน ชุมชนเป็นสุข เช่น กิจกรรมหอคอยไข่ ในกิจกรรมนี้มีเป้าหมายประการหนึ่งเพื่อสะท้อนการดูแลเด็ก ซึ่งเปรียบเทียบกับเด็กเปราะบางเหมือนไข่ การหาจุดสมดุลของสัมพันธภาพในครอบครัวเพื่อไม่ให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งหรือกระทำความรุนแรงกับเด็ก มูลนิธิได้มีการวิเคราะห์ศักยภาพของครู และพบว่า ครูมีการใช้กิจกรรมหอคอยไข่ในการจัดการเรียนการสอนในโครงงานวิทยาศาสตร์ การวิเคราะห์ศักยภาพดังกล่าวนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมครั้งที่ 2 ในชุมชนตำบลท่าตุ้ม จังหวัดลำพูน ซึ่งทำให้คณะทำงานชุมชนรู้สึกว่าการประสบการณ์ความรู้ของตนไม่ได้แปลกแยกจากประเด็นการคุ้มครองเด็ก

การวิเคราะห์ศักยภาพดังกล่าวยังเป็นการสร้างความมั่นใจในฐาณะวิทยากรให้กับคณะทำงานชุมชนเป็นอย่างยิ่ง เพราะคณะทำงานชุมชนที่เป็นวิทยากรส่วนใหญ่ทุกชุมชนจะเป็นครู

ในโรงเรียนที่สอนนักเรียน การจัดกิจกรรมในครั้งนี้เป็นการจัดกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครองและเด็ก ซึ่งระหว่างการจัดกิจกรรมสายตาส่งเสริมของพ่อผู้ปกครอง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในแต่ละกิจกรรม ทำให้คณะกรรมการชุมชนรู้สึกว่าคุณได้รับการยอมรับจากผู้ปกครองและชุมชน

2.5 คณะทำงานชุมชนมีความทุ่มเทในการจัดกิจกรรม มีใจเปิดกว้างและพร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ทำให้คณะกรรมการชุมชนนำความรู้เรื่องการปกป้องคุ้มครองเด็กมาเชื่อมโยงกับภูมิหลังของเด็กผู้ปกครองแต่ละครอบครัว ส่งผลให้มีการปรับกิจกรรมสอดคล้องกับบริบทของกลุ่มเป้าหมาย

คณะกรรมการชุมชน ไม่ว่าจะเป็นคณะครูในโรงเรียน คณะครูศูนย์เด็กเล็ก ผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชน/หน่วยงานภายในชุมชน ให้ความสนใจและรับผิดชอบการจัดกิจกรรม อีกทั้งคณะกรรมการชุมชนหลายคนแม้จะเคยผ่านการอบรมเรื่องการปกป้องคุ้มครองเด็กมาแล้ว แต่ได้เปิดใจกว้างในการเรียนรู้กลุ่มเป้าหมาย และมีการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายเพื่อจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับเด็กและครอบครัวมากขึ้น

สำหรับคณะกรรมการชุมชนหลายท่านไม่เคยอบรมเรื่องการปกป้องคุ้มครองเด็กมาก่อน แต่มีใจเปิดกว้างในการเรียนรู้ โดยการศึกษาเอกสารประกอบการจัดกิจกรรมก่อนล่วงหน้า และได้ร่วมฟังคำอธิบายของวิทยากรจากมูลนิธิในกิจกรรมนั้นๆ ทำให้ระหว่างอบรม คณะกรรมการชุมชนได้คิดทบทวนถึงพฤติกรรมของเด็กและมีความเข้าใจในการแสดงพฤติกรรมของเด็กนักเรียนมากขึ้น ส่งผลให้คณะกรรมการชุมชน มีการติดตามพฤติกรรมของเด็ก ครอบครัว ดังเช่น คณะกรรมการชุมชนที่เป็นครูจากโรงเรียน เมื่อได้ทราบถึงสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้ความสนใจในการเรียนของเด็กลดลง เช่น การที่ผู้ปกครองมีความเครียดและระบายกับลูกทั้งทางวาจา หรือความรุนแรงทางกาย ทำให้เด็กได้รับความเครียดดังกล่าว ส่งผลให้เด็กลดความสนใจในการเรียน หรือเด็กบางคนมาเรียนสาย คณะกรรมการชุมชนทบทวนว่าที่ผ่านมาตนเองเคยลงโทษเด็กโดยการให้กลับบ้านเพิ่มนั้น เท่ากับเป็นการกระทำความรุนแรงกับเด็กมากขึ้น และอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้หยุดเรียนกลางคันได้ สิ่งหนึ่งที่คณะกรรมการชุมชนกลับไปทบทวนคือ เมื่อพบเด็กในสถานการณ์ดังกล่าวควรมีการพูดคุยเพื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็ก และพิจารณาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมต่อไป

3. กระบวนการที่ก่อให้เกิดการพัฒนาคณะกรรมการชุมชน ในการพัฒนาศักยภาพชุมชนและครอบครัว ลดปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก

3.1 มูลนิธิมีการชี้แจงและทำความเข้าใจร่วมกันกับคณะกรรมการชุมชนต่อเป้าหมายโครงการฯ วัตถุประสงค์ และแผนการจัดกิจกรรม ในทุกครั้งของการประชุมเตรียมความพร้อม

เนื่องจากคณะกรรมการชุมชนบางท่านไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนอบรม หรือบางท่านติดเชื้อโควิด-19 ทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง แต่การที่คณะกรรมการชุมชนมี

ความมุ่งมั่นในร่วมกิจกรรม ในการเตรียมความพร้อมก่อนจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ได้มีการปรับรูปแบบ โดยเพิ่มการสรุปผลการจัดกิจกรรมในครั้งที่ผ่านมา พร้อมข้อเสนอแนะ ทบทวนเป้าหมายของโครงการ การชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมแต่ละครั้ง จะทำให้คณะทำงานชุมชนสามารถติดตาม ทบทวน กิจกรรมต่างๆ ได้ อีกทั้งยังเป็นการยืดหยุ่นให้คณะทำงานชุมชนได้กลับเข้าสู่พื้นที่การจัดกิจกรรม สามารถติดตามประเด็นการอภิปรายต่างๆ อันมีผลทำให้คณะทำงานชุมชนเข้าร่วมอย่างต่อเนื่อง

3.2 มุขนิธิระดมการมีส่วนร่วมจากคณะทำงานชุมชนในทุกขั้นตอนของการจัดกิจกรรม

ด้วยความมุ่งมั่นของมุขนิธิในการพัฒนาคณะทำงานชุมชน ในกิจกรรมครอบครัวอบอุ่นชุมชน เป็นสุข มุขนิธิได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคณะทำงานชุมชนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยการ รับฟัง และสร้างบรรยากาศให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่หลากหลาย เพื่อนำความคิดเห็น ดังกล่าวไปปรับปรุงเพื่อการหนุนเสริมศักยภาพของคณะทำงานชุมชน ในประเด็นที่ทุกฝ่ายเห็นว่ามี ความสำคัญและคุณค่า ดังนั้นมุขนิธิได้สร้างการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบบการพัฒนาศักยภาพ คณะทำงานชุมชน โดยเริ่มตั้งแต่ ก่อนและเริ่มกิจกรรม ระหว่างดำเนินกิจกรรม และสิ้นสุดกิจกรรม

- เริ่มกิจกรรม

กิจกรรมการสำรวจจุดเสี่ยงและสถานการณ์ความรุนแรงในชุมชน เป็นกิจกรรมเริ่มต้น โดยมุขนิธิได้ประสานกับผู้แทนของทั้ง 5 ชุมชนนำร่อง ชี้แจงเป้าหมายของโครงการ รายละเอียด กิจกรรมในโครงการ ก่อนเริ่มกิจกรรมครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเป็นสุข มุขนิธิได้เชิญทุกภาคส่วนในชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมสำรวจจุดเสี่ยง และสำรวจสถานการณ์ความรุนแรงในชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างความตระหนักในความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นกับเด็กและชุมชน รวมถึงได้มีการนำเสนอข้อมูลจาก แบบสอบถามทำให้คณะทำงานชุมชนได้ทราบถึงสถานการณ์ความรุนแรงเชิงประจักษ์

- ระหว่างดำเนินกิจกรรม

มุขนิธิได้กระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการประชุมร่วมกับคณะทำงาน ชุมชน เช่น การยกตัวอย่างของชุมชนนำร่องที่ผ่านมา การเน้นย้ำถึงความยืดหยุ่นในการจัดกิจกรรมที่ ปรับเปลี่ยนตามบริบทและประสบการณ์ของคณะทำงานชุมชน การแสดงความคิดเห็นของคณะทำงาน ชุมชนเริ่มมีมากขึ้นในการจัดกิจกรรมครั้งที่ 2 เป็นต้นไป และมีการนำเสนอให้ปรับเปลี่ยนรูปแบบ กิจกรรมในหลายด้าน เช่น รูปแบบการประชุมเตรียมความพร้อมจากเดิมจัด 1 วัน ปรับเป็น 2 วัน โดย วันแรกจัดเป็นรูปแบบออนไลน์ วันที่สองจัด ณ ที่ตั้ง การปรับสื่อประกอบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถี ชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย การปรับเอกสารประกอบการอบรมนอกจากการนำเสนอในรูปแบบ power point แล้ว มุขนิธิได้จัดทำเป็นเอกสารสะท้อนคำสำคัญ ให้กับคณะทำงานชุมชนได้ศึกษาก่อนการอบรม เตรียมความพร้อม

ในระหว่างการจัดกิจกรรมครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเป็นสุข มูลนิธิยังได้เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงหนุนเสริมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับคณะทำงานชุมชน ร่วมเป็นวิทยากรผู้ช่วย ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนรายละเอียดของแผนกิจกรรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา

- สิ้นสุดกิจกรรม

เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมแต่ละครั้งจะมีการสะท้อนความคิดเห็นใน 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) การจัดบรรยากาศให้ครอบครัว และเด็กได้ทบทวนไตร่ตรองสะท้อนคิดภายหลังสิ้นสุดกิจกรรม ซึ่งไม่ใช้การประเมินแบบถูกผิด แต่เป็นการประเมินเชิงการให้ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนากิจกรรม ซึ่งจะช่วยให้ครอบครัวและเด็กรู้สึกว่าคุณเองมีส่วนร่วม และเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนากิจกรรมครอบครัวอบอุ่นชุมชน เป็นสุข 2) การประเมินผ่านการสะท้อนคิดร่วมกับคณะทำงานชุมชน ซึ่งเป็นการสะท้อนคิดจากกระกระทำ การปฏิบัติในสถานการณ์จริง มีส่วนทำให้คณะทำงานชุมชนได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงรูปแบบ หรือสื่อกิจกรรม เช่น การให้ข้อเสนอแนะต่อการปรับรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนและกระบวนการจัดกิจกรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าคณะทำงานชุมชนได้ตระหนักว่าข้อความที่ปรากฏในคู่มือกิจกรรมไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว แต่สามารถปรับสร้างสรรค์จากการเรียนรู้ นอกจากนี้จากการสะท้อนคิดร่วมกับคณะทำงานชุมชนซึ่งเป็นชุมชนที่เคยร่วมงานกับมูลนิธิมานานเกือบ 10 ปี ได้ให้ข้อเสนอแนะประการหนึ่งว่า การจัดกิจกรรมในครั้งต่อไปแม้จะเป็นกิจกรรมเดิม กลุ่มเป้าหมายเดิม แต่บริบทสถานการณ์ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการจัดกิจกรรมทุกครั้งควรมีการสำรวจสถานการณ์ของชุมชน ความเข้าใจในเป้าหมายของโครงการร่วมกัน และทบทวนแผนการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

3.3 การพัฒนาเอกสารประกอบการจัดกิจกรรมจากการระดมความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่างๆ

การมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่าง ๆ มีความสำคัญในการพัฒนาเอกสารประกอบการจัดกิจกรรม และขณะเดียวกันเอกสารชุดดังกล่าวนับไปได้ว่าเป็นการหลอมรวมประสบการณ์ความเชี่ยวชาญต่างๆ ของคณะทำงานชุมชน ซึ่งได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน และเรียนรู้ข้ามชุมชน โดยมีมูลนิธิทำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงความรู้ ข้อเสนอแนะระหว่างชุมชน โดยการสรุปทบทวนเรียนรู้ ข้อเสนอแนะของแต่ละชุมชนที่ผ่านมาให้แต่ละชุมชนได้ทราบ

เอกสารประกอบการจัดกิจกรรมประกอบด้วย เอกสาร 2 ฉบับ ฉบับแรก เป็นคู่มือการจัดกิจกรรมครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเป็นสุข มีรายละเอียดดังเช่น กลุ่มเป้าหมาย เกณฑ์การรับสมัคร กลุ่มเป้าหมาย ระยะเวลาเข้าร่วมกิจกรรม สถานที่สำหรับจัดกิจกรรม แผนการจัดกิจกรรมทั้ง 5 ครั้ง ฉบับที่สอง เอกสารสะท้อนคำสำคัญที่ต้องการให้บรรลุในแต่ละกิจกรรม พร้อมทั้งบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของคณะทำงานชุมชนในแต่ละกิจกรรม เอกสารทั้งสองฉบับนี้ เริ่มแรกมูลนิธิได้มีการร่างประเด็น และเนื้อหาต่างๆ และได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามข้อเสนอแนะของคณะทำงานชุมชนแต่ละพื้นที่

ซึ่งเอกสารฉบับที่สอง “เอกสารสะท้อนคำสำคัญ” นับได้ว่าเป็นเอกสารที่พัฒนาขึ้นใหม่ซึ่งเป็นเอกสารสรุปย่อ สารสำคัญของแต่ละกิจกรรม สื่อ ผลลัพธ์ของแต่ละกิจกรรม เนื่องจากมูลนิธิได้มีการวิเคราะห์จุดเด่นของคณะทำงานชุมชนพบว่า ทุกชุมชนวิทยากรหลักในการดำเนินกิจกรรมได้แก่ คณะครู ซึ่งคณะครูจะมีความเชี่ยวชาญในการใช้เอกสารสะท้อนคำสำคัญประกอบการจัดการเรียนการสอน และสื่อ หรือกิจกรรมบางประเภท สอดคล้องกับสื่อและกิจกรรมที่ครูใช้ในการเรียนการสอน การพัฒนา

ดังจะเห็นได้ว่าการพัฒนาเอกสารประกอบการจัดกิจกรรม ทำให้คณะทำงานชุมชนสามารถศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง และยังเป็นการช่วยลดข้อจำกัดเรื่องการขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการปกป้องคุ้มครองเด็กของคณะทำงานชุมชน

3.4 การสะท้อนคิดการเรียนรู้ตามสถานการณ์จริงร่วมกับคณะทำงานชุมชน

การสะท้อนคิดร่วมกันกับคณะทำงานชุมชน ดำเนินการในทุกช่วงของกิจกรรม ซึ่งเป็นการสะท้อนคิดจากการกระทำ ดังเช่น มูลนิธิชวนคณะทำงานชุมชน ทบทวนสิ่งที่ควรทำ และไม่ควรทำในการจัดกิจกรรม (Do & Don't) โดยการระดมความคิดเห็นจากประสบการณ์ของคณะทำงานชุมชน เช่น คำพูดแบบใดที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และคำพูดแบบใดที่ไม่เหมาะสม และเมื่อสิ้นสุดการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งได้มีการนำเรื่อง Do & Don't มาทบทวนอีกครั้งและได้มีการทบทวนสะท้อนคิดถึงคำพูด ท่าทางของตนเองที่มีต่อเด็ก เพื่อนำมาปรับปรุงในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

นอกจากนี้การเปิดโอกาสให้คณะทำงานชุมชนได้สะท้อนคิดยังเป็นการกระตุ้นให้คณะทำงานชุมชนตระหนักในบริบททางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน ดังเช่น คณะทำงานชุมชนเห็นว่าตัวอย่างสื่อประกอบการจัดกิจกรรมอาจไม่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย หรือมีสื่อรูปแบบอื่นที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายและตอบวัตถุประสงค์ของกิจกรรมได้เช่นกัน คณะทำงานชุมชนจึงได้มีการปรับสื่อประกอบการจัดกิจกรรม รายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนและกระบวนการจัดกิจกรรม

อภิปรายผลการวิจัย

การเกิดขึ้นของคณะทำงานชุมชนในการปกป้องคุ้มครองเด็ก จาก 5 ชุมชนนำร่อง พบว่าโรงเรียน ศูนย์เด็กเล็ก เป็นพื้นที่ศูนย์กลางในการจัดกิจกรรม บุคลากรในโรงเรียน ได้แก่ ครูและผู้บริหาร มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการระดมการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆ ในชุมชน ทั้งผู้ใหญ่บ้าน ผู้แทน รพสต. ผู้แทน อบต. ผู้ปกครอง และในขณะเดียวกัน บุคลากรทางการศึกษายังเป็นบุคคลที่เคารพไว้วางใจของคนในชุมชน อีกทั้งโรงเรียนยังเป็นพื้นที่ปลอดภัยสำหรับเด็กและชุมชน ซึ่ง (Save the Children, 2009) ได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของโรงเรียนและชุมชนไว้ประการหนึ่งว่า โรงเรียนเป็นศูนย์ประสานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานอื่น ๆ รวมทั้งยังมีการให้บริการสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ การมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันย่อมช่วยให้ทั้งสององค์กรมีส่วนร่วมสนับสนุนกันอย่างมีประสิทธิภาพ

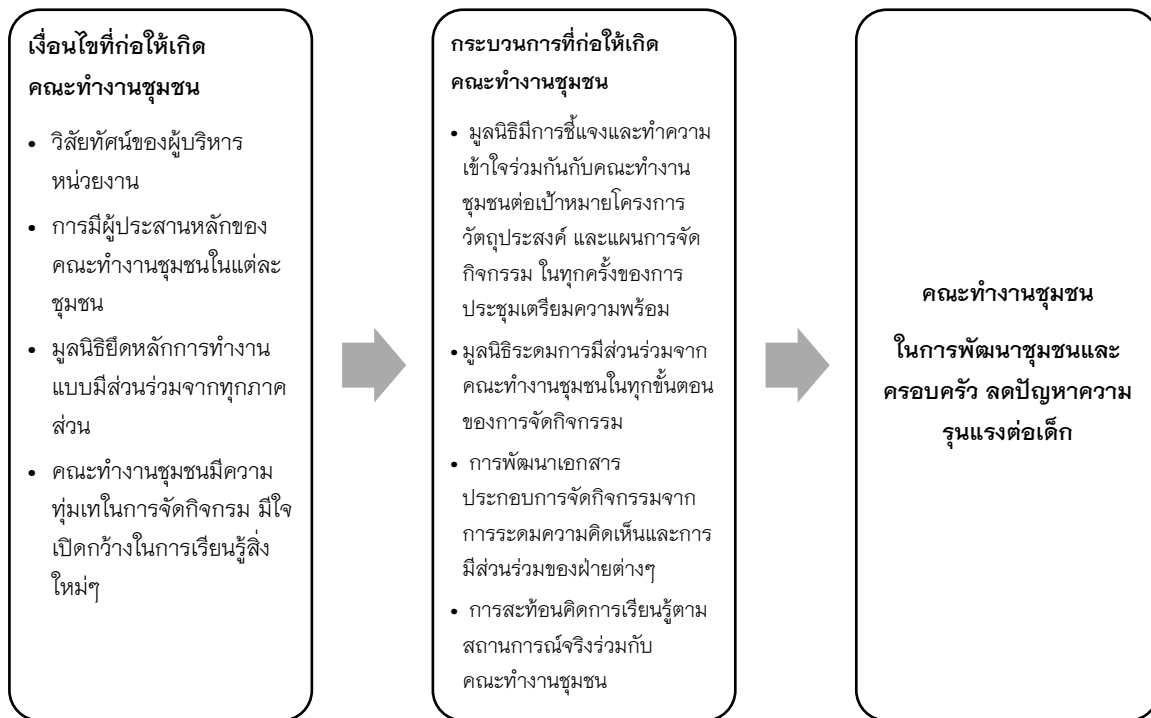
จากการถอดบทเรียนทั้ง 5 ชุมชนนำร่อง พบว่า มีเพียง 1 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนตำบลสันมะค่า จังหวัดเชียงราย ที่มีแผนการดำเนินงานปกป้องคุ้มครองเด็กระบุไว้ชัดเจนในเทศบัญญัติ ทำให้มีงบประมาณ บุคลากรในการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ส่วนอีก 4 ชุมชน แต่ละชุมชนยังไม่มีหน่วยงานภาครัฐที่กำหนดแผนการดำเนินงานปกป้องคุ้มครองเด็กในแผนการดำเนินงานของหน่วยงาน แต่หน่วยงานต่างๆ ในชุมชนให้ความร่วมมือในการดำเนินงานปกป้องคุ้มครองเด็กเป็นอย่างดี สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างของหน่วยงานในการจัดบริการปกป้องคุ้มครองเด็ก แต่ทั้ง 4 ชุมชน ได้เกิดเครือข่ายคณะกรรมการชุมชนขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนตำบลบ่อแดง จังหวัดสงขลาได้มีการพัฒนาคณะกรรมการชุมชนอย่างต่อเนื่อง และได้พูดคุยกันในคณะกรรมการชุมชนเพื่อพัฒนาประเด็นการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาเด็กในชุมชนร่วมกัน จากงานวิจัยของ (Quigley and Dalaney, 2012) ศึกษาการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนในประเทศชิลี พบว่า การสร้างคณะกรรมการชุมชนคุ้มครองเด็กในโครงสร้างแบบไม่เป็นทางการ จะสามารถเติมเต็มช่องว่างของการบริการด้านการคุ้มครองเด็กในชุมชน อีกทั้งการจัดกิจกรรมยังเป็นพื้นที่ที่สมาชิกเครือข่ายได้มาพบกัน อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นสถานการณ์ปัญหา ประเด็นการวิจัย และทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชุมชนในการทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองเด็ก

การที่มูลนิธิยึดหลักการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการแสดงความคิดเห็นในตลอดกระบวนการ หรือการชี้แจงและทำความเข้าใจร่วมกันต่อเป้าหมายของโครงการ วัตถุประสงค์ และแผนการจัดกิจกรรมในทุกครั้งที่มีการประชุมเตรียมความพร้อม การจัดกิจกรรมโดยคณะกรรมการชุมชน ตระหนักในการยึดชุมชนเป็นฐาน (Community-based activities) ซึ่งเป็นการอบรมคณะกรรมการชุมชนไปตามบริบทของแต่ละชุมชน และในการจัดกิจกรรมยังเปิดโอกาสให้สมาชิกที่มีความรู้ได้เสนอแนวทางการจัดกิจกรรม หรือเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับกิจกรรม จากงานวิจัยของ Carolyn et al. (2015) สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการดังกล่าวเป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงการพัฒนาวิสัยทัศน์ด้านการปกป้องคุ้มครองเด็กให้เกิดขึ้นในตัวของคณะกรรมการชุมชน และเป็นการสร้างความตระหนักให้กับคณะกรรมการชุมชนในฐานะสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก

การวิเคราะห์ศักยภาพและพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการตามประสบการณ์และเชื่อมโยงประสบการณ์ของคณะกรรมการชุมชนกับกิจกรรมนั้น นอกจากจะเป็นการพัฒนาทักษะความรู้จากฐานประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนสะท้อนคิด ถึงบทบาท คำพูดของคณะกรรมการชุมชนในการจัดกิจกรรม ยังเป็นการติดตามทัศนคติของคณะกรรมการชุมชนว่ามีการตระหนักในการทำงานสิทธิเด็ก และยึดประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญมากน้อยเพียงใด อีกทั้งการวิเคราะห์ศักยภาพดังกล่าวยังเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งในการทำงานที่ก่อให้เกิดสัมพันธภาพเชิงบวกและความไว้วางใจในกลุ่มคณะกรรมการ และกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรม (Save the Children, 2008)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการถอดบทเรียนทำให้เกิดองค์ความรู้ ซึ่งเป็นเงื่อนไขและกระบวนการที่ก่อให้เกิด
คณะทำงานชุมชนในการพัฒนาชุมชน และครอบครัว ลดปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงเงื่อนไขและกระบวนการที่ก่อให้เกิดคณะทำงานชุมชน
ในการพัฒนาชุมชนและครอบครัว ลดปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก

จากแผนภาพที่ 1 เงื่อนไขที่ก่อให้เกิดคณะทำงานชุมชน ได้แก่ วิสัยทัศน์ของผู้บริหารหน่วยงาน
ในการปกป้องคุ้มครองเด็กในชุมชน เช่นการกำหนดกิจกรรมด้านการปกป้องคุ้มครองเด็กเป็นแผน
ของหน่วยงาน การมีนโยบายให้แต่ละฝ่ายส่งผู้แทนเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้บุคลากรในหน่วยงานร่วมเป็น
คณะทำงานชุมชนอย่างต่อเนื่อง

การมีผู้ประสานหลักของคณะทำงานชุมชน เป็นคนในพื้นที่ และเป็นแบบอย่างในการดำเนิน
ชีวิตให้กับคนในชุมชน และเป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้การนับถือไว้วางใจ ทำให้คนในชุมชนและภาคส่วน
ต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมเป็นคณะทำงานชุมชน อีกทั้งผู้ประสานงานหลักยังมีบทบาทสำคัญในการ
ประสาน และเสริมพลังคณะทำงานชุมชนเพื่อร่วมดำเนินกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย

มูลนิธิยึดหลักการทำงานแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน การรับฟังความคิดเห็นจาก
คณะทำงานชุมชน ผู้ปกครอง เด็กที่ร่วมกิจกรรม และนำความคิดเห็นดังกล่าวมาปรับแนวทางการเสริม
ศักยภาพคณะทำงานชุมชน รวมทั้งมูลนิธิได้มีการแจ้งคณะทำงานชุมชนให้ได้ทราบว่าความคิดเห็น

ข้อเสนอแนะต่างๆ ได้นำไปปรับปรุงในกิจกรรมส่วนใด หรือมีคุณูปการต่อชุมชนอื่นๆ อย่างไร ซึ่งทำให้คณะทำงานชุมชนเกิดความภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง

คณะทำงานชุมชน มีความทุ่มเทในการจัดกิจกรรม มีการเปิดใจกว้างในการเรียนรู้สิ่งใหม่ คณะทำงานชุมชนที่เข้าร่วมหลายท่านไม่เคยรู้จักกิจกรรมปกป้องคุ้มครองเด็กมาก่อน แต่เมื่อทราบเป้าหมายและประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับเด็กในชุมชน จึงศึกษา เตรียมความพร้อมในงานที่ตนได้รับมอบหมายเป็นอย่างดี เช่น การศึกษาเอกสารประกอบการจัดกิจกรรม การประสานเตรียมการสถานที่ เป็นต้น นอกจากนี้คณะทำงานชุมชนยังให้ความสนใจกับความละเอียดอ่อนในวิถีชีวิตของกลุ่มเป้าหมายที่ร่วมกิจกรรมทำให้มีข้อเสนอแนะต่อการปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

สำหรับกระบวนการที่ก่อให้เกิดคณะทำงานชุมชนนั้นมูลนิธิเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาศักยภาพคณะทำงานชุมชน ไม่ว่าจะเป็น ก่อนเริ่มกิจกรรมมีการชี้แจงและทำความเข้าใจร่วมกันกับคณะทำงานชุมชนต่อเป้าหมายโครงการ วัตถุประสงค์ และแผนการจัดกิจกรรม ระหว่างการจัดกิจกรรมมูลนิธิได้มีการระดมการมีส่วนร่วมจากคณะทำงานชุมชนในทุกขั้นตอนของการจัดกิจกรรม รวมถึงการพัฒนาเอกสารประกอบการจัดกิจกรรม และสิ้นสุดกิจกรรมมีการสะท้อนคิดการเรียนรู้ตามสถานการณ์จริงร่วมกับคณะทำงานชุมชน ซึ่งทำให้กระบวนการพัฒนาศักยภาพคณะทำงานชุมชนเป็นไปตามประสบการณ์ บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน และคณะทำงานชุมชน เจือจางและกระบวนการข้างต้น ก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพคณะทำงานชุมชน ในการพัฒนาชุมชนและครอบครัวลดปัญหาความรุนแรงต่อเด็ก

สรุป

การพัฒนาคณะทำงานชุมชนในการปกป้องคุ้มครองเด็ก ผ่านกิจกรรมครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเป็นสุข ก่อให้เกิดการพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ในคณะทำงานชุมชน อีกทั้งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในชุมชน รายละเอียดดังนี้

การพัฒนาความรู้เรื่องการปกป้องคุ้มครองเด็ก คณะทำงานชุมชนหลายท่านได้เคยเข้าร่วมกิจกรรมกับทางมูลนิธิมาก่อน การร่วมกิจกรรมในครั้งนี้จึงเป็นการทบทวนความรู้ แต่สิ่งที่เพิ่มเติม คือการเชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์เดิมของตน ทำให้มีการพัฒนารูปแบบการอบรม สื่อที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชน สำหรับคณะทำงานชุมชนที่ไม่เคยเข้าร่วมอบรมมาก่อน การได้ศึกษาเอกสารประกอบการอบรม และฟังการบรรยายจากมูลนิธิ ทำให้ได้รับความรู้เรื่องพัฒนาการเด็ก สิทธิเด็กโดยเฉพาะสิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครอง ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญของคณะทำงานชุมชนในการสร้างสภาพแวดล้อมในชุมชนให้ปลอดภัยสำหรับเด็ก

การพัฒนาทักษะการปกป้องคุ้มครองเด็ก คณะทำงานชุมชนเห็นว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านทักษะการทำงานกับครอบครัว และชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพูดคุยกับเด็ก การสร้าง

สัมพันธ์ภาพกับผู้ปกครอง หรือคนในชุมชน ซึ่งการสร้างสัมพันธ์ภาพดังกล่าวทำให้ได้รับความร่วมมือจากหลายภาคส่วนในการแก้ไขพฤติกรรมของเด็กในโรงเรียนและที่บ้าน

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคณะทำงานชุมชนที่มีต่อเด็ก เมื่อคณะทำงานชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรมครอบครัวอบอุ่นชุมชนเป็นสุข คณะทำงานชุมชนได้สะท้อนว่า การมองเห็นพฤติกรรมของเด็กที่ปรากฏในโรงเรียนเป็นเพียงพฤติกรรมภายนอก จากการอบรมในกิจกรรมนี้ทำให้ตระหนักว่าเด็กแต่ละคนมีสาเหตุแห่งพฤติกรรมที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นคณะทำงานชุมชนจึงได้นำความรู้ดังกล่าวมาทบทวนการมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก และตระหนักว่าหากพบเด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวและบุคคลรอบข้างใช้ความรุนแรง เช่นลงโทษ ให้การบ้านมากขึ้น การกระทำดังกล่าวไม่เป็นการแก้ไขปัญห แต่กลับจะเป็นการตอกย้ำความรุนแรงในเด็กเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้คณะทำงานชุมชนมีการปรับเปลี่ยนมุมมองต่อการพฤติกรรมของเด็ก เช่น การรวมตัวของเด็กในวันหยุด ซึ่งก่อนเข้าร่วมกิจกรรม มองสถานการณ์ดังกล่าวเป็นเพียงเหตุการณ์ปกติ แต่เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมแล้วกลับปรับเปลี่ยนมุมมองเป็นการติดตามและเฝ้าระวังความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นกับเด็ก เช่น การใช้สารเสพติด หรือการทะเลาะเบาะแว้ง เป็นต้น

การพัฒนาคณะทำงานชุมชนในการปกป้องคุ้มครองเด็ก นอกจากจะก่อให้เกิดโครงสร้างการทำงานคุ้มครองเด็กในระดับชุมชนแล้ว ยังเป็นการนำประเด็นที่คนในชุมชนเห็นว่าเป็นความทุกข์ส่วนตัว หรือทุกข์ของครอบครัว (Personal problems) เป็นประเด็นสาธารณะ (Public problems) เช่นการทำความรุนแรงเด็กด้วยวาจา หรือการลงโทษ เด็กมีภาวะซึมเศร้าเพราะห่างจากผู้ปกครองและได้รับการดูแลจากญาติ ครึ่งหนึ่งชุมชนมองเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่ต้องจัดการแก้ไขกันเองในครอบครัว แต่การนำประเด็นเหล่านี้มาอภิปรายแลกเปลี่ยน ทำให้คณะทำงานชุมชนได้ประสานหน่วยงานต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็ก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การนำผลการถอดบทเรียนนี้ไปทดลองใช้กับชุมชนอื่นที่มูลนิธิไม่เคยทำงานร่วมมาก่อนหรือเป็นชุมชนที่มีสถานการณ์เร่งด่วนที่ต้องมีคณะทำงานชุมชนเพื่อปกป้องคุ้มครองเด็ก ซึ่งจะทำให้ได้ตัวแบบการเกิดคณะทำงานชุมชนในพื้นที่รูปแบบอื่นๆ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะเกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองเด็กของคณะทำงานชุมชนในเชิงปริมาณเพื่อให้ทราบความรู้ และทักษะที่คณะทำงานชุมชนได้รับ รวมถึงความรู้และทักษะที่จำเป็นเพิ่มเติม

2.2 ควรศึกษาวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาคณะทำงานชุมชนที่ทำงานกับเด็กเคลื่อนย้าย เด็กไร้สัญชาติ ซึ่งเป็นกลุ่มเด็กที่มีมากขึ้นในสังคมไทย และเป็นกลุ่มเด็กที่มีความยากลำบากในการเข้าถึงสวัสดิการด้านการปกป้องคุ้มครอง

References

- Carolyn et al. (2015). *Community Based Child Protection Mechanisms*. Plan International Headquarters United Kingdom.
- Child Protection Act B.E. 2546. (2003). <http://www.coj.go.th/en/pdf>
- Convention on the Rights of the Child. (1989, November 20). <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>
- Glaser, B. G. (2005). *The Grounded Theory Perspective III: Theoretical Coding*. Sociology Press.
- Ministry of Public Health. (2017). *Development Surveillance and Promotion Manual (DSPM)*. The Printing Office to assist veterans organization.
- National Statistical Office & Unicef. (2020). *Thailand Multiple Indicator Cluster Survey 2019: Survey Findings Report National Statistical Office*. <https://www.unicef.org/thailand/reports/thailand-multiple-indicator-cluster-survey-2019>
- Quigley and Dalaney. (2012). *Working with Community-Based Child Protection Committees and Networks*. Child Frontiers Ltd., Hong Kong.
- Roque and Erin. (2010). Building Community Within the Community: Government-community Partnerships in the District of Columbia's Child Welfare System. *Social Work Now*, April, 8-13.
- Save the Children. (2008). *A Common Responsibility. The Role of Community-based Child Protection Groups in Protecting Children from Sexual Abuse and Exploitation*. <https://resourcecentre.savethechildren.net/document/common-responsibility-role-community-based-child-protection-groups-protecting-children/>
- Save the Children. (2009). *Annual Report 2008. Protecting Children in a Time of Crisis*. <https://www.savethechildren.org/content/dam/usa/reports/annual-report/annual-report/sc-2008-annualreport.pdf>